

20.9.2021

Eduskunta
siv@eduskunta.fi

Asia: **Asia: VNS 4/2021 vp Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta**

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selonteosta ja esittää siihen opetusalan näkökulmasta seuraavia huomioita:

Koulutuspoliittisen selonteon merkitys unohdettu

Pidämme hyvänä sitä, että sisäisen turvallisuuden selonteko tarkastelee sisäistä turvallisuutta vuoteen 2030 saakka. Linjaus siitä, että Suomen sisäinen turvallisuus perustuu ensisijaisesti ongelmien ja häiriöiden ennaltaehkäisyyn tavoitteenaan kaikille ihmisille ja ihmisryhmille entistä turvallisempi maa, on kannatettava.

Olemme samaa mieltä siitä, että turvallisuusongelmien juurisyihin vaikutetaan tehokkaasti erityisesti muilla kuin turvallisuusviranomaisten toimilla. ”Työllisyys, koulutus, yhteiskunnallinen osallisuus, ihmisten terveys, vähäiset päihdehaitat ja korkea hyvinvointi laajasti muodostavat perustan hyvälle arjen turvallisuudelle”, kuten selonteossa todetaan.

Selonteon mukaan yleinen eriarvoistumiskehitys huolettaa yli 60 prosenttia Suomessa asuvista ihmisistä. Suurin taustatekijä turvallisuuden eriarvoisuudessa on köyhyys- ja syrjäytymisriski, joka koskettaa huomattavaa osaa väestöstä (860 000 henkilöä). Matalan koulutuksen ja pitkäaikaisen työttömyyden kerrotaankin olevan merkittäviä syrjäytymisen riskitekijöitä. Myös henkirikollisuuden todetaan oleva Suomessa korostuneesti heikosti koulutettujen, työelämän ulkopuolella olevien, pitkälle alkoholisoituneiden työikäisten miesten keskinäistä rikollisuutta. Selonteon mukaan vähentämällä syrjäytymistä lisätään kaikkien turvallisuutta ja viisi prosenttia väestöstä tekee yli puolet kaikista rikoksista. Uusintarikollisuus on tässä joukossa hyvin yleistä.

Varhaiskasvatus ja koulutus ovat keskeisiä tekijöitä syrjäytymisen ehkäisyssä sekä työllistymisessä. Tämä painotus ei mielestämme näy selonteossa riittävästi eikä esimerkiksi valtioneuvoston muita selontekoja ja niiden vaikutusta sisäiseen turvallisuuteen mainita lainkaan (esimerkiksi kotoutusselonteko VN 62/2021 ja koulutuspoliittinen selonteko VN 24/2021).

20.9.2021

Koulutuspoliittisesta selonteosta käy kiistatta ilmi, että varhaiskasvatuksella ja koulutuksella hankitulla osaamisella ja sivistyksellä on merkittävä rooli köyhyys- ja syrjäytymisriskin sekä työttömyyden pienentämisessä. Koulutustaso vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen. Tutkimusten mukaan mitä korkeammin ihminen on koulutettu sitä terveempi ja hyvinvoivempi hän on.

Koulutus on ratkaisu myös selonteossa esille tuotuihin toimintaympäristön muutoksiin ja uusiin uhkisiin kuten segregatio, polarisaatio ja vaikka korkean teknologian tuomat uudet turvallisuusriskit. Koulutus vähentää rikollisuutta sekä väkivaltaista ja muuta ei toivottua käyttäytymistä, auttaa ymmärtämään ja hyväksymään erilaisuutta sekä antaa valmiudet uusiin innovaatioihin ja osaamisen korkean teknologian hyödyntämiseen.

Esitämme, että sivistysvaliokunta edellyttää vähintään sisäisen turvallisuuden selonteon lukuun ”Ennalta ehkäisemme turvallisuusongelmia laajassa yhteistyössä” lisättäväksi varhaiskasvatuksen ja koulutuksen keskeisinä syrjäytymisen ehkäisykeinoina. Lukuun tarvitaan kirjaus, joka korostaa sitä, että koulutuspoliittisen selonteon toimilla ja niiden onnistumisella, on merkittävä vaikutus sisäisen turvallisuuden kehittämiseen ja siksi on tärkeää varmistaa niihin riittävät resurssit.

Maahanmuutto ja maahanmuuttajien turvallisuus edellyttää myös koulutuspoliittisia toimia

Selonteon mukaan maahanmuutto ei itsessään ole sisäisen turvallisuuden kysymys, mutta sääntelemättömänä muuttoliike voi aiheuttaa epävakautta valtioiden sisällä ja välillä. Muuttoliike ja maahanmuuttajat nähdään pysyvänä osana yhteiskuntaa ja tavoitteena on varmistaa, että toimiva ja turvallinen Suomi houkuttelee kansainvälisiä osaajia ja opiskelijoita perheineen.

Selonteossa kerrotut tosiasiat kertovat kuitenkin karua kieltä siitä, että maahanmuuttajat näkyvät turvallisuustilastoissa ja esimerkiksi paperittomuuden lisääntyminen voi aiheuttaa syrjäytymistä ja johtaa jopa varjo-yhteiskuntien syntymiseen yhteiskunnan reunoille, mikä ilmiönä heikentää sisäistä turvallisuutta. Noin 70 prosenttia poliisille ilmoitetuista epäillyistä viharikoksista liittyy uhrin etniseen tai kansalliseen taustaan. Sanallisen häirinnän ja vihapuheen lisäksi maahanmuuttajat kokevat muuta väestöä enemmän myös fyysisistä väkivaltaa ja sen uhkaa sekä liittyvät esimerkiksi ihmiskauppaan.

20.9.2021

Kotoutumisselonteon mukaan ulkomaalaistaustaiset tekevät rikoksia ja joutuvat rikoksen kohteiksi suomalaistaustaisia useammin. Ulkomaalaisia epäillään rikoksesta 1,2 kertaa suomalaisia useammin. Esimerkiksi riski joutua pahoinpitelyrikoksen uhriksi on heillä lähes kaksinkertainen suomalaistaustaisiin nähden ja työelämässä ja elinkeinoelämässä törkeät rikokset kohdistuvat suurelta osin ulkomaalaisiin tai ulkomaalaistaustaisiin.

OAJ toteaa, että kouluterveyskyselyjen perusteella myös maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret joutuvat huomattavasti muita useammin väkivallan, kiusaamisen ja seksuaalisen kaltoinkohtelun uhreiksi. Heillä on myös riski huono-osaisuuteen. Maahanmuuttajien lasten heikompi koulumenestys matematiikan PISA-kokeissa vastaa kahta vuotta verrattuna kantasuomalaisten lasten koetuloksiin. Ero on yksi OECD-maiden suurimpia. Heidän lukutaidon, matematiikan että luonnontieteiden keskimääräiset tulokset ovat pudonneet vuodesta 2009. Opintojen keskeyttämisen riski on maahanmuuttajataustaisilla nuorilla suuri ja heillä on valtaväestöön nähden moninkertainen riski jättää toinen aste kokonaan suorittamatta. Tulo- ja koulutustaso periytyvät maahanmuuttajataustaisissa perheissä usein vanhemmilta lapsille.

Näistä syistä johtuen emme pidä riittävinä nyt ehdotettuja toimia eli maahanmuuttoviraston toimien kehittämistä ja sitä, että varmistetaan Suomen vetovoimaisuus kansainvälisille osaajille säilyttämällä Maahanmuuttoviraston henkilöstötyövuosien määrä 900:ssa.

Esitämme, että sivistysvaliokunta ehdottaa sisäisen turvallisuuden selontekoon kasvatus- ja koulutusjärjestelmän roolin esille nostamista keskeisenä toimijana ja yhteistyötahona, kun maahanmuuttajien syrjäytymistä ja huono-osaisuutta ennaltaehkäistään ja parannetaan näin sisäistä turvallisuutta.

Esitämme myös, että valiokunta vaatii tavoitetta edistää eri taustoista tulevien ihmisten hakeutumista poliisi- ja pelastajakoulutukseen sekä muihin turvallisuusalan tehtäviin täydennettäväksi siten, että tavoitteena on edistää eri taustoista tulevien ihmisten hakeutumista myös opettajankoulutukseen.

Päiväkotien ja koulujen omassa toiminnassa oltava aikaa turvallisuustyölle

Selonteossa todetaan tilastotasolla rikollisuus, väkivallan, kiusaamisen ja seksuaalisen kaltoinkohtelun tilanne. Lisäksi on nostettu esiin, että Pohjoismaista poiketen varsinkin matalasti koulutetut suomalaiset kokevat ymmärtävänsä huonosti politiikkaa ja yhteiskunnan toimintaa. Riskinä on pidetty sitä, että yhä useamman turvallisuuteen liittyvät pelot ja huolet kohdistuvat toisiin ihmisiin ja ihmisryhmiin konkreettisten asioiden sijaan.

20.9.2021

Erittäin kannatettavaa on se, että nuorten rikoskierrettä ehkäisevä ankkuritoiminta laajennetaan vahvemmin osaksi koulujen ja oppilaitosten kiusaamisen vastaista toimintaa, ja vahvistetaan poliisin ja koulujen välistä yhteistyötä laajasti muun muassa kummipoliiseilla. On erittäin kannatettavaa, että selonteon mukaan Ankkuritoiminnassa ehkäistään jengiytymistä ja väkivaltaista radikalisoitumista, mutta tämä ei opetusalan näkökulmasta riitä.

Sivistysvaliokunnan tulee ehdottaa, että selonteossa tuodaan esille myös kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma sekä tarve tällaiselle ohjelmalle jatkossakin.

Lisäksi valiokunnan tulee esittää perusopetuksen tuntijakoon lisättäväksi niin sanottuja oman ryhmän tunteja kaksi vuosiviikkotuntia alakouluun ja kaksi vuosiviikkotuntia yläkouluun, jotta voidaan mahdollistaa säännöllinen ja suunnitelmallinen turvallisuutta lisäävä työ kouluissa.

Näillä tunneilla pystytään edistämään oppilaiden tunne- ja vuorovaikutustaitoja, empatiakykyä ja itsetuntemusta, ehkäisemään haitallista jengiytymistä, radikalisoitumista ja ekstremismiä. Oman ryhmän tunneilla harjoitellaan lisäksi muun muassa kiusaamiseen puuttumisen toimintamalleja sekä toisten huomioimista tavoitteena ehkäistä yksinäisyyttä. Tämä ei onnistu, ellei toimintaan varata tuntijaon avulla aikaa ja laadita myös opetussuunnitelmaan tavoitteet sekä kouluteta opettajille valmiuksia näiden opettamiseen.

Kannatamme myös jo käynnistettyä toimenpideohjelmaa kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa sekä kansallista lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen ohjelmaa, jolla ehkäistään tapaturmia, itsemurhia ja lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa sekä nykyistä tehokkaampaa moniviranomaisyhteistyötä sijaishuollosta karanneiden lasten kohdalla.

Päiväkodin johtajien, rehtoreiden ja opettajien työpanos korona-aikana nostettava esiin

Koronaviruksen vaikutuksia arvioidaan turvallisuuden näkökulmasta. Suurta huolta esitetään lasten ja nuorten osalta, mutta ei mainita lainkaan seuraamuksia, joita varhaiskasvatuksen ja koulutuksen etäjaksot aiheuttivat tuen- ja osaamisvajeen muodossa sekä yksinäisyyden ja ryhmäytymisen puutteen johdosta lasten ja nuorten mielenterveyteen ja jaksamiseen. Todetaan vain tarve panostaa hyvinvoinnin turvaamiseen ja että poikkeusaika on kuormittanut vanhempia ja näin lisännyt vanhemmuuden tuen tarvetta.

Valiokunnan on edellytettävä, että selontekoa muutetaan niin, että siitä käy ilmi, ettei hoito- ja palveluvelka ole ainoa asia, mikä vaikuttaa heikentävästi erityisesti haavoittavassa asemassa olevien väestöryhmien tilanteeseen. Myös etäopetuksella on ollut sama vaikutus tähän kohderyhmään sekä laajemminkin kaikkiin lapsiin, oppilaisiin ja opiskelijoihin.

20.9.2021

Valiokunnan on vaadittava myös, että päiväkodin johtajien, rehtoreiden ja opettajien kuormittuminen todetaan selonteossa. Se on ollut esillä useissa selvityksissä ja riskinä on muun muassa opettajien laaja siirtyminen muihin tehtäviin. Tätä harkitsee 30-40 prosenttia opettajista. Tällöin pula kelpoisista opettajista laajenisi entisestään. Tällä on vaikutusta vähintään opiskeluympäristön turvallisuuteen.

Kelpoiset opettajat turvallisuuden peruspilari päiväkodeissa, kouluissa ja oppilaitoksissa

Selonteko tuo laajasti esille eri turvallisuusviranomaisten riittävän määrän ja osaamisen merkityksen. Lasten ja oppivelvollisten näkökulmasta on kuitenkin unohdettu turvallisuuden näkökulmasta kaikista keskeisin ryhmä eli päiväkodin johtajien, rehtoreiden ja opettajien riittävä määrä ja osaamisen ylläpitäminen. Kun käsitellään sisäistä turvallisuutta, on päiväkodeilla, peruskoululla ja lukiolla sekä ammatillisella toisen asteen oppilaitoksella aivan oma roolinsa. Niitä käy koko ikäluokka viettäen suuren osan hereillä olo ajastaan niissä ikävuosien 2-18 välillä.

Esitämme, että sivistysvaliokunta ehdottaa lisättäväksi osaksi sisäistä turvallisuusselontekoa vaatimuksen päiväkodin johtaja, rehtori ja opettajamitoituksen selvitystyön käynnistämisestä ja mitoitusten vaikutuksen arvioimisen turvallisuutta edistävänä asiana.

Sivistysvaliokunnan on vaadittava, että myös turvallisuusjohtamiseen osoitetaan esihenkilöille riittävästi aikaa. Lisäksi on vaadittava esihenkilöiden ja opetushenkilöstön osaamisen ylläpitämisen suunnitelmallisuutta ja säännöllisyyttä.

Toimiva johtamisjärjestelmä ja kelpoinen opettaja on turvallisuuden näkökulmasta oleellisin tekijä päiväkodeissa, kouluissa ja oppilaitoksissa. Tällä hetkellä kukaan ei tiedä kelpoisten opettajien määrää tai sitä paljonko missäkin opettajaryhmässä työskentelee opettajina henkilöitä, joilta puuttuu kelpoisuus, koska meillä ei ole opettajareksiteriä. Saamme kuitenkin lukea säännöllisesti lehdistä, että useissa opettajaryhmissä on pulaa kelpoisista opettajista (varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, opinto-ohjaajat, ammatillisen koulutuksen opettajat).

Sivistysvaliokunnan on vaadittava, että turvallisuusselonteossa tuodaan esille tämä huoli oppivelvollisten sisäistä turvallisuuden vaarantavana tekijänä.

20.9.2021

Opettajien kokema väkivalta lisääntynyt

Selonteon mukaan arjen turvallisuus kuuluu kaikille ja suuri enemmistö kokee elämänsä turvalliseksi. Toisaalta kuitenkin samaan aikaan viranomaisten, kuten poliisin, pelastajien, ensihoitajien, vankeinhoitohenkilöstön ja sosiaaliviranomaisten, vastustaminen sekä heidän työssään kohtaama väkivalta ovat kasvaneet tasaisesti 2010-luvulla.

Pidämme merkittävänä puutteena sitä, ettei tässä yhteydessä tuoda esille opetusalan henkilöstöä. Kunta-alalla (mm. KUNTA10 tutkimus) väkivaltaa ja sen uhkaa koetaan eniten opetus-, hoito- ja asiakaspalveluammateissa. Näiden lisäksi sitä kokee erityisesti turvallisuusalan työntekijät kuten esimerkiksi poliisit, järjestyksenvalvojat ja vartijat. Vuonna 2019 OAJ:n opettajilla ja opetusalan esimiehillä teettämän työolobarometrin mukaan, vakavaa ja toistuvaa epäasiallista kohtelua, tai kiusaamista koki lähes 25 prosenttia (22 % vuonna 2017) vastaajista. Lähes joka kolmas peruskoulussa työskentelevistä ja joka neljäs varhaiskasvatuksessa, ammatillisissa oppilaitoksissa, yliopistoissa ja kansan- tai kansalaisopistoissa työskentelevistä koki vakavaa ja toistuvaa kiusaamista. Työpaikalla tai työssä väkivallan kohteeksi oli joutunut 10 prosenttia vastaajista, joita oli vähän yli tuhat. Vuonna 2017 väkivaltaa koki 9 prosenttia. Varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa väkivallan määrä on edelleen kasvanut. Väkivaltaa koetaan eniten varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa, ja se kohdistuu eniten erityisopettajiin, varhaiskasvatuksen opettajiin ja esiopettajiin.

Esitämme, että sivistysvaliokunta vaatii opetusalan viranhaltijoiden ja työntekijöiden lisäämistä viranomaisten listaan, joiden kokema väkivalta on lisääntynyt ja turvallisuus heikentynyt sekä ottamaan myös tämän huomioon esitettäessä kehittämistoimenpiteitä.

Opetustoimen laillisuusvalvontaa vahvistettava

Selonteon mukaan tärkeä osa viranomaisten luottamuksen rakentamista on vahva sisäinen valvonta ja riittävä sekä uskottava laillisuusvalvonta. Perusopetuksen ja toisen asteen osalta puuttuu uskottava laillisuusvalvonta. Toisin kuin varhaiskasvatuksessa aluehallintovirastoa tai mitään muutakaan tahoa ei ole säädetty valvontaviranomaiseksi perusopetuksen tai toisen asteen osalta. Sinne ei ole myöskään säädetty vastaavaa ilmoitusvelvollisuutta kuin 1.8.2021 alkaen tuli voimaan varhaiskasvatuksen henkilöstölle, joiden on ilmoitettava viipymättä varhaiskasvatuksen toimipaikan toiminnasta vastaavalle henkilölle, jos he tehtävissään huomaavat epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan lapsen lainsäädännön mukaisessa varhaiskasvatuksen toteuttamisessa.

20.9.2021

Nykyisen aluehallintoviraston puutteelliseen toimivaltaan perusopetuksen ja toisen asteen ohjaus-, valvonta ja puuttumisoikeuden osalta on kiinnitetty huomiota jo useita kertoja eri yhteyksissä. Myös sivistysvaliokunta on kiinnittänyt tähän huomiota muun muassa lausunnossaan (SiVL 4/2018 vp HE 14/2018 vp) hallintovaliokunnalle ottaessaan kantaa aluehallintouudistukseen vuonna 2018. Valiokunta puolsi tuolloin mahdollisuutta valvoa oma-aloitteisesti kaikkea opetustoimen lakien mukaista toimintaa. Se piti lapsen näkökulmasta ennakkollista puuttumista ja tehokasta valvontaa tärkeänä ja inhimillisesti katsoen välttämättömänä osana oikeusturvaa.

Sivistysvaliokunnan tulee esittää, että sisäisen turvallisuuden selonteossa edellytetään selvitettäväksi kattavasti alueellisen ohjauksen ja valvontamahdollisuuksien vahvistamisen tarve opetustoiminnan osalta, tavoitteena muun muassa lasten ja nuorten oikeuksien toteutumisen vahvistaminen.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

Heljä Misukka
koulutusjohtaja

Nina Lahtinen
koulutuspolitiikan päällikkö

Lausunto

8 (8)

20.9.2021